

Йордан Йовков

Балкан

I

Люляково е малко село на старата румъно – българска граница. Наоколо е само поле и над него небето е тъй просторно, въздушно и неохотно, че селото с двайсетината си къщи отдалеч изглежда още по-малко, безцветно и уединено сред узрелите ниви, като птиче гнездо. Наближава жетва, но тук е още глухо и безлюдно. Градът наистина е далеч, далеч са и околните села, но Люляково и без това заглъхна и съвсем запуствя още когато се обяви мобилизацията и мъжете заминаха.

Близо до селото, само на някакви четири или петстотин крачки откъм северната му страна, се вижда ново и бяло здание посред малка горичка от акации. Това е български пограничен пост и в него живеят петима войници. Неизменно и редовно, както и по-рано, те изпълняват службата си. Те са млади и хубави момчета, здрави, широкоплещести, със загорели и румени лица, напети и стегнати в кафявите си униформи, с бели навои, изпъстрени с широки ивици от черни върви, навити накръст. Сега в село жените се заглеждат в тия войници с гордост и мъчлива любов. Те им напомнят мъжете и братята, които също са войници и носят същите тия кафяви униформи. Вече много дни те се бият, превземат градове, имената на които никой не беше чувал, достигат до бреговете на далечни морета и всички разкази, които се носят тук за тях, са тъй невероятни, пленителни, но и страшни, като стара някоя приказка.

Всеки ден слизат в село по един или по няколко от войниците. Те идат за вода, или пък да си купят нещо от кръчмата. Почти всякога идват с тях и трите постови кучета. Всички в Люляково познават тия кучета. Познават ги по-добре, отколкото самите войници. Войниците се сменяват всяка година, новите някак приличат на старите, имената и чертите на лицата се или забравят, или смесват и за всички в паметта остава само общият и типичен образ на войника. Но трите кучета постоянно си стоят на поста и в Люляково всички, дори и най-малките деца, не само ги познават по име, но знаят и приключенията им по границата, и най-дребните им навици.

Двете от тия кучета, Войвода и Мишка, са обикновени овчарки. Мишка, най-дребната от тях, има всички добродетели и всички пороци на своя пол. Тя е бяла и чиста като сняг, грациозна е, с тънки и деликатни членове, пъргава и всякога весела. Лесно и скоро се сприятелява с когото и да е, има широки познанства, умилква се най-доверчиво и

ласкаво, като котка. Но заедно с това тя крие в себе си и немалко коварство. Докато кротко и търпеливо се оставя на децата да ѝ дърпат ушите, да я възседат като кон, да си играят, както искат, в същото време тя ловко и съвсем предпазливо, за да ги не ухапе, отнема хляба от ръцете им. Неусетно и тихо, като лисица, тя влиза посред бял ден в курниците и яде полозите, вмъква се в избите и с една поразителна вещина отхлюпва сандъци, гърнета и тенекии. Всяка една нейна разходка из селото се завършва с голям вик, олелия и клетви. Но Мишка пристига в кръчмата на Къня при войниците, притиска се ласкаво до тях и изглежда все така спокойна и невинна.

Войвода е голямо и силно куче. Но то няма ни едно от тия качества, които би следвало да има, ако се съди по твърде претенциозното му име. Това е неодялан и тромав простак, безобиден и добродушен до тъпоумие. Но изглежда, че той е доволен и от себе си, и от другите, опашката му всякога стърчи нагоре като пръчка, изпълнява службата си добросъвестно, но без горещина и увлечение. В село Войвода не прави пакости, допуска охотно познанството на всеки срещнат човек, но всякога с такова лениво и тъпо равнодушие, че съмнително е всяко съзнателно участие и интимност.

Съвсем друг е Балкан. Това е най-голямото и най-красивото от войнишките кучета. Едно наистина рядко и великолепно животно. Продълговатата малка и хубава глава, умерено дебелата муцуна, силно развитите гърди, високите и силни нозе, черната, дълга, гъста и мека почти като коприна козина, а най-вече слабите зачатъци на плавателна ципа между пръстите – всичко показва един, ако и не съвсем чистокръвен, водолаз. От Ньюфаундлен, отечеството на тия кучета, гдето те обичат да плават и да се гмуркат във водата не по-зле от което и да е морско животно, той тежен потомък, кой знай по какви пътища, е изпаднал в безводната и суха равнина на служба по границата. Но тук няма от него по-добър и верен другар и в най-тъмните и опасни нощи. В погледа му, упорен и строг, в походката му и в цялото му същество се чувствува голяма увереност, благородство и ум. Той знае само едни другари: войниците. Но и към тях остава някак въздържан и съсредоточен в себе си, като че неговата привързаност е повече към самата служба, към униформата на войниците, отколкото към самите тях. Това животно е сякаш възплъщение на един съзнателен и разумен дълг, вън от който за него не съществува нищо друго. Селяните знаят, че той е недостъпен, много сериозен, даже хаплив и лош, затова се боят и гледат да нямат твърде работа с него. Когато някой се решава и отдалеч го извика на име, колкото е

възможно по-ласкаво и кротко, на първия и втория път Балкан не обръща никакво внимание, като че и не чува, но на третия път дига глава, устремява в шегобиеца запален и гневен поглед, показва големите си и бели зъби и заканително ръмжи. И в погледа му има не толкова ненавист и злоба, колкото надменно и гордо презрение. Дори самите войници не смеят да се обръщат с него твърде интимно, или пък твърде строго. Веднъж съвсем неочаквано и като че без всяка причина той се нахвърли върху Къня кръчмарина, разкъса дрехите му и го ухапа за крака. Оттогава войниците обикновено го водят вързан.

II

Голямото нещастие изглади всички вражди, примири и сближи осиротелите семейства. След много труд и лутане, след много взаимни съвети и допитвания, в които имаше някаква трогателна и задушевна топлина, в Люляково най-после се приготвиха за жетва и на утрешния ден, първия понеделник пред Петровден, щяха вече да започват. Но тъкмо в навечерието неочаквано се разчу и бързо се разнесе нова и тревожна мълга: идели към границата много румънски войски. Граничните войници се прибрали и рано на другия ден шели да си ходят. Жетвата се забрави и селото прекара една безпокойна и безсънна нощ.

На другия ден петимата гранични войници стояха пред кръчмата на Къня. Те бяха стегнати за път, с раници, с пушките си в ръце. Със себе си водеха и трите кучета. Едни след други насъбраха се всички от селото. Това бяха повечето жени, момичета и деца, разплакали и изплашени. Мъже имаше само няколко: Нейко кмета, дядо Маринко, Къню кръчмарина, още няколко по-стари хора и Радуш ранения. Радуш беше войник, ранен в крака в боя при Люлебургаз, и след излизането от болницата прекарваше отпуска си в село и носеше още своята униформа. Радуш, спокоен и мъжествен, високо увещаваше жените да не се плашат и да не бягат, защото, обясняваше той авторитетно, редовна войска не закача мирното население, най-после, каквото и да стане, той сам ще бъде тук.

Войниците почнаха да се прощават. Къню кръчмаринът често търкаше очи с ръкава си и черпеше с ракия. Зачервени момичета едно след друго подаваха китки на войниците. Тогава успокоените за малко жени се разплакаха високо и безутешно. Запищяха пеленачета.

– Що плачете бе, хора... – повтаряше Георги, един от войниците, синеок и хубав момък, сам просълзен – що плачете? – Никой не е умрял. Сбогом сега... Сбогом, Цвето... А ние ще се върнем... Скоро ще се върнем...

Войниците тръгнаха най-после и поеха пътя, който водеше за града. От време на време те се обръщаха и махаха с белите си фуражки. Наедно с тях вървяха и кучетата. Войвода изглеждаше пак така безучастен, флегматичен и ленив, както всякога. Мишка, весела и пъргава, тичаше лудо наляво и надясно из зелената трева и отдалеч приличаше на голяма бяла птица, която хвърчи ниско над земята. Само Балкан изглеждаше съсредоточен, по-навъсен и по-упорит отвсякога. Водеше го Георги на

въже, но той се теглеше и обръщаше назад.

Дълго време тълпата жени и деда гледаха подир войниците. Те бяха вече много далеч и едва – едва се виждаха из пътя покрай телеграфните стълбове и между желтите ниви. Никой не си отиваше, никой не помисли за работа. Вън до вратата на кръчмата мъжете приказваха загрижено и тихо. Някой внезапно и уплашено извика: „Идат! Ето ги!“ На границата, около напуснатия пост, кръстосваха и препускаха конници. Мълчаливо, със светнали от дълбока и нова омраза очи, жените забързаха към къщи. Тук – там високо и ядовито се чуваше клетва и силно се захлопваше врата. Къню кръчмаринът затвори дюгена си и заедно с Радуш, Нейка и другите мъже се прибраха последни. Един дядо Маринко остана на мегдана, като че забравен от всички. Цялото село изведнъж утихна, пустинно и мъртво. Никакъв шум, никакъв глас. Като че в селото нямаше ни една жива душа. Дядо Маринко стоеше изправен сред мегдана, загледан на север към границата. Ръцете му бяха опрени върху патерицата, лицето му бледно, бялата му като сняг брада застилаше гърдите му. Неподвижен и мълчалив, старецът сякаш беше се преобразил: изглеждаше по-едър, внушителен и величествено спокоен. Като че това не беше жив човек, а някакво безмълвно и строго изваяние от камък.

Дядо Маринко гледаше към границата. Десетина конници по разни посоки влизаха вече в село. Те препускаха из кривите улички, някои влизаха в дворовете, като внимателно се оглеждаха на всички страни. Кучетата залаяха по различни места из селото и тук – там се появяваше и бързо изчезваше между къщите някой от тия конници, блясваше ярко на слънцето саблята му или дългата му пика закачаше и разлюляваше надвисналите вейки на овошките. Селото оставаше все така безмълвно и пусто. Войниците се събраха на мегдана, запитаха нещо дядо Маринко и веднага пак така бързо се върнаха. Наскоро след това се зададе гъста и бляскава колона кавалерия. Ето вече близо са до самото село. Напред на бели коне яздят четирима тръбачи. Те издигат тръбите си, ослепително блясва жълтата полирана мед и изведнъж високо и рязко прозвучава трепетна и тържествена мелодия. В паузите на тая музика иде тежкия тропот на хилядите копита, прозвънтят сабли, пръхтят уморено конете. Дядо Маринко е сам на мегдана, все тъй блед и неподвижен, с открита глава. Косата и брадата му се белеят като сняг.

Тръбите мълкват, конниците се събират и спират на мегдана. Една минута те стоят неподвижни и мълчаливи в гъста и плътна маса. Червените им мундири се сливат в голямо, четвъртито и кърваво петно, което запълва целия мегдан, изправените нагоре пики, на върховете на които

висят желти флагчета, изглеждат като стъблата на честа и млада гора. Чува се висока и напевна команда. Войниците се разреждат и бързо скачат от конете. Всеки развежда коня си и сега тая грамадна жива маса с безпоредъчното си движение изглежда по-страховита. Големите изпотени коне пръхтят, леко размахват късите си опашки, удрят с крак в земята, измъчвани от жегата и от мухите. Войниците изглеждат възбудени и весели, приближават до плетищата, нависват клонете на овошките и берат неузрелите още сливи и зарзали. Те ядат лакомо, смеят се, приказват високо и техният чужд и непонятен език звучи странно и грубо.

Със замрели сърца и със затаен дъх гледаха всичко това изплашените жени през междините на прозорците и вратите. Офицерите бяха заобиколили дяда Маринка и един от тях приказваше с него ту кротко и почтително, ту високо и сърдито. След малко двама войници доведоха Нейка кмета, гологлав и, както се виждаше, объркан и изплашен. Други двама караха пред себе си Къня кръчмарина. Наметнат, както всякога, със синьото си шаячено палто, Къню пристъпваше неохотно към кръчмата си. Доведоха най-после при офицерите и Радуш ранения. Радуш заговори живо и чевръсто, правеше най-живописни жестове, показваше често на юг и после се наведе и залови с две ръце крака си: вижда се, показваше раната си. Радуш откачи от гърдите си малкия сребърен кръст на ясносиня лента и го подаде на един офицер. Другите се струпаха и с жадно любопитство загледаха кръста, който сега вървеше от ръка на ръка.

Войниците се бавиха още няколко време. Храниха и поиха конете си, храниха се и сами. След това те се построиха в също такава гъста и стройна колона, както влязоха. С изправени нагоре пики, начело с тръбачите, които свиреха същия марш, те излязоха от Люляково и поеха пътя за града. От къщите излязоха тогаза жените и заобиколиха дяда Маринка, Нейка и Радуш. Радуш изглеждаше възгордян, разказваше, че генералът му казал да не се страхуват, защото те идели за тяхно добро и никому нищо нямало да сторят. Къню кръчмаринът мълчеше и плюеше настрана.

На мръкване към Люляково се зададоха нови войски. Минаваше сега пехота. Натоварени с тежки раници, с прехвърлени на рамо пушки, вървяха хиляди войници, изпотени и прашни, с почернели и загорели лица, които до немай – къде си приличаха едно на друго. Когато минаваха покрай къщите, заглеждаха се в овошките, но капнали от умора, нямаха сила да се отбият, заглеждаха се в земята и покорно крачеха напред. Мина се час, два и тая тъмна и гъста колона все още прекосваше

полето, преминаваше през селото, пълзеше тежко и бавно, като безкрайна черна змия.

III

Изминаха се няколко дни. Войски вече не минаваха през Люляково. В селото останаха само десетина румънски войници. Те живееха горе, в поста, и само нощно време някои от тях слизаха в село и патрулираха. Селяните се успокоиха и с някакво недоумение и тъпа болка в душите подхванаха обикновения си живот. Всичко, което видяха, им се струваше като болезнен и нелеп сън, но те имаха радостна и смътна надежда, че всичко ще се поправи, щом веднъж мъжете се върнат от война.

Когато почне жетвата, празничните дни пак се пазят, както всякога, само че сега няма хора. И стари, и млади излизат на мегдана на среща и приказка. И днес, неделен ден, всички бяха се събрали около кръчмата на Къня. Приказваха за войната, предаваха едни на други тия слухове, които по разни пътища идеха до тях: най-невъзможни и фантастични разкази, в които тия измъчени хора все още бяха наклонни да вярват.

Наближаваше залез слънце. Въздухът ставаше по-бистър и чист, поляните изглеждаха по-свежи и по-ярко зелени, небето – по-дълбоко и по-ведро. Изведнъж на едно място се разтичаха момичета и деца, викаха нещо неразбрано и се събираха накуп. Както ставаше при някоя необикновена случка – сбиваха се, или пък отвличаха мома, – и сега всички се спуснаха към това място. Ония, които бяха отишли по-рано, образуваха плътен и стегнат кръг. „Балкан! Балкан! Балкан си дошел! Балкан, ето го де е!“ – това само се чуваше от всички страни. Една шумна и радостна глъчка се беше повдигнала, възторжено и лудо опиянение беше обзело всички.

И наистина, в средата на кръга стоеше Балкан. Само преди десетина дни те бяха го изпратили оттук, заедно с граничните войници. Той стоеше до Радушa, който беше наметнат с войнишкия си шинел, гледаше го кротко и ласкаво и лижеше ръката му. Наоколо се притискаха, шумяха, повтаряха името му, високо и развълнувано разказваха отгде се е задал, кой най-напред го видял и при кого първо се е запрял. Бедният Балкан! Той изглеждаше неузнаваем сега: отслабнал, измъчен, с угаснали и влажни очи, в които поглеждаше някаква безмълвна и голяма скръб, едно дълбоко, почти човешко страдание. Разбрано и ясно, и без думите, които му липсваха, тия изразителни очи разказваха, оплакваха се, ридяха. Една малка кървава раничка имаше под едното му око, някога чистата му и лъскава като коприна козина беше напращена,

сплъстена и пълна с бодли. Всичко това му придаваше още по-безпомощен и страдалчески вид. Той беше уморен, из разкритите му уста висеше влажният му език, от тежкото и ускорено дишане се люлееше цялото му тяло, като че животното губеше и последните си сили и всяка минута беше готово да грохне на земята. Той е добър, внимателен и общителен сега. От всички страни идат ласкави и нежни думи и Балкан се обръща гу на една, ту на друга страна и доверчиво и кротко поглежда с угасналите си и тъжни очи. После пристъпва още по-близо до Радуша, преставя да диша силно, затваря очи и подлага глава, за да го помилват...

Кръгът около кучето ставаше все по-голям и по-голям. Пристигаха и последните жени, развълнувани, плахи, с някакво странно изражение на радост и скръб на лицата им. От къщи излезе и дядо Маринко. Като се подпираше на тоягата си, старецът идеше, без да знае какво се е случило, правеше усилия да бърза, но все пак крачките му оставаха несигурни и малки, като че тъпчеше на едно място.

– Хай, боже господи!... Какво стана... Човек ли убиха? Митко, какво има, сине? – пита той малкия си внук, гологлаво и босо хлапе, което тича насреща му. – Какво има, Митко, а?

– Дядо, Балкан е тук! Балкан си доде... Кучето... Старецът се спира като гръмнат.

– Балкан ли? Ами войниците? Войниците додоха ли, Митко?

– Тях ги няма. Щели да додат и те. Хайде де, дядо... Върви, върви!...

Момчето залови стареца за ръка и го поведе. Дядо Маринко заудря по-силно и по-шумно с тоягата си и забърза със ситни и колебливи крачки.

– Балкан, а? – приказваше си като на себе си той. – Гледай го ти, старата комита. Боже господи, боже господи!... Митко, върви, сине, върви да го видя и аз.

Дядо Маринко наближи до тълпата. „Сторете път! Дръпнете се! Дайте път!“ – завикаха жените почтително и тихо. Пръстенът от хора се разкъса и разкри. Дядо Маринко се спря. На две крачки пред него стоеше Балкан, все още около Радуша. Настъпи напрегната и безмълвна тишина. Старецът гледаше Балкан, мълчеше, дълбоки бръчки браздяха челото му, гъстите бели вежди почти скриваха очите, бялата му брада леко, едва забелязано потръпваше. Бавно и тържествено някак той издига ръка, белият ръкав се свлича до рамото и открива слаба и трепереща ръка. Той се заглежда към небето и отсечено и бавно заговорва:

– Хора!... Има господ! И той вижда, всичко вижда!...

Дядо Маринко се прекръства и всички до един след него, без да разберат добре защо, благоговейно и набожно се кръстят.

– Радуш, дай го насам! Дай да му се порадвам и аз – казва старецът.

Радуш, възгордян, че към старата му слава се прибавя нова, върви изпъчен и важен и води кучето със себе си.

– Хай гиди, Балкан! – милва го и го потупва леко дядо Маринко. – Виж го ти, стария комита! Ами хранихте ли го бе, хора? Кучето е гладно, личи си. Пък гладен, не гладен – гостенин е. Не бива тъй... Митко, тичай за хляб, сине, по-скоро! Аа... Не бива тъй, не бива тъй...

Босият Митко полетява като стрела към къщи. Но повече от десети-на деца и момичета тичат в разни посоки все за хляб.

– Оставете – намесва се Къню кръчмаринът. – Дайте го тук, аз ще го нахраня. Той хляб не яде. Радуш, доведи го, имам месо.

Балкан не се отделя от Радуша и върви близо до него. Всички подир тях тръгват към кръчмата. Къню изнася голям кървав къс месо и го подава на кучето. Балкан бързо и шумно яде, подига от време на време очи и гледа Къня. Любов и скръбно добродушие се чете в погледа му. Изглежда, че той отколе не е ял. Къню изнася и друго парче.

– Яж, Балкан, яж, братко! – кани го той. – Още има, не бой се.

– Къню, как те гледа само... Малее... Май от тебе иска да си поотхапе. Не те е забравил още! Това е Радуш, който захваща вече да ревнува.

– Нека ме изяде, ако иска – отговаря Къню. – Нали си е дошел...

Мръкна се, но никой още не мисли да си ходи. Спорят, изказват се всевъзможни предположения. Ако Балкан е дошел, сигурно е, че той е бил заедно с войниците, оставил ги е и е дошел по-напред. И може би те не са много далеч. Нейко разказва, че неговият овчар, като си турил вчера ухото на земята при могилата, чул далечни топовни гърмежи. Но във всички тия мнения решителен и авторитетен глас има Радуш. Той е най-компетентен във военните работи и рязко отсича кое е възможно и кое не. После той се обижда и се сърди, ако пропуснат да се допитат почтително към него. Войниците може да додат, съгласява се Радуш, но това няма да бъде ни тази вечер, ни утре. Да се биеш, това не е есе едно да си кмет. Но след тая остра закачка Радуш чувствава, че трябва да бъде понизходителен и по-милостив към Нейка, и прибави: – А за топовете... вярвам. Може. По земята гърмежът се чува надалеко. Пък на – Радуш поглежда небето, – заоблачва се. А има ли дъжд, има и бой...

Тъй е!

Къню кръчмаринът оглежда надписа на кръчмата и разказва, че

щом види българските войници, първата му работа ще бъде да обърне надписа наопаки – да останат румънските слова отдолу, а да се покажат пак старите, християнски. Някои по-нетърпеливи отидоха чак при вятърната мелница, качиха се по стълбата на площадката и отвисоко гледаха по пътя на юг. Нищо не се виждаше, но радостта и упованието бяха тъй големи у всички, че възможно и вероятно изглеждаше всяко чудо.

Откъм поста, в слабия здрач, се замъркаха черните силуети на двама румънски войници със светли ножове на пушките. Те слизаха да патрулират, както всяка вечер. Всички почнаха да се разотиват. Радуш взе Балкан със себе си. Жените се прощаваха, разменяха си отдалеч някакви двусмислени думи, в които имаше зли и весели намеци, и преди да влязат в къщи, поглеждаха още веднъж двамата войника. В очите им имаше сега зловещ и злораден блясък.

IV

През тази нощ никой в Люляково не можа да спи. Пред иконостаса на всяка къща, като пред голям празник, горяха кандила. Вън беше тъмна и черна нощ, нямаше дъжд, но беше излязла голяма буря. Шумяха клоните на овошките, захлопваха се врати, кучетата лаеха непрекъснато, трептяха синкави светкавици и от време на време проехтяваха гръмотевици, тъй тежки и продължителни, че стъклата на прозорците потрепераха и звънтяха. Отпосле мнозина разказваха, че в тая страховита нощ ясно и близко чували познати гласове, тежки и ритмични стъпки на много хора, гърмежи на пушки, болезнени и отчаяни викове, а някои уверяваха, че чували някъде и ура. Къню кръчмаринът не си ходи в къщи. Цялата нощ, наметнат с палтото си, той прекара до един прозорец на кръчмата. Когато блясваха светкавиците, виждаше се лицето му, загрижено и тревожно, очите му, напрегнато и неподвижно устремени навън по пътя, който идеше от града.

На другия ден от Люляково излязоха късно на жетва, защото все още се надяваха, че чудото ще стане – ще додат войниците. Минаха се ден, два – нямаше ги. Тогава животът си затече със старата неволя и старата скръб. Но имаше сега нещо, което крепеше душите и даваше тайни надежди. Това беше Балкан. Всеки ден, откато беше се завърнал, Балкан идеше пред кръчмата на Къня. Тук той получаваше определената си и най-щедро отпущана храна. Къню хвърляше на кучето голям къс месо, всякога с едни и същи думи:

– Яж, Балкан, яж, братко. Ти трябва да ядеш, а не онези...

Къню правеше гримаса, като че обзет от нетърпимо отвращение, и плюеше настрана.

Като се нахранеше, Балкан лежеше около кръчмата или отиваше при Радушa, който още куцаше и не ходеше на работа. С Радушa, или пък сам. Балкан преминаваше из селото, отбиваше се ту в една, ту в друга къща и всякога се завръщаше при кръчмата, заобиколен от тълпа деца. Те се трупаха при него, караха се кой да бъде по-близо и да го води с ръка и това тъй недостъпно и зло някога животно сега изглеждаше кротко, безвредно и трогателно добро. Но сред тия забавления с децата, изведнъж, като че дочуваше и трепваше при някой безмълвен зов, Балкан се отскубваше и бързо се затичаше към поста. Той започваше службата си. Всеки ден Балкан тръгваше сам от поста, вървеше все по границата,

отиваше на пет или десет километра до някой от съседните постове и след това се завръщаше. Той почиваше малко и след обяд, всякога в едно и също време, тръгваше отново по границата, но сега в противоположна посока. Тук закъсняваше и се връщаше късно през нощта. Балкан като че патрулираше сам, както правеше това някога наедно с войниците, с Войвода и Мишка.

Денем покрай границата всякога имаше стада, или пък жетвари. И ето още отдалеч по бялата пътека на границата се задава някаква черна точка. Тя се движи, премята се неравно надолу и нагоре, губи се из тревата или в някоя падина и пак се показва. Това е Балкан. Той е близо вече и ясно се вижда: опашката му е отпусната, главата наведена близо до земята и макар той да тича бързо, на всяка крачка внимателно души. Той е уморен, но тъй унесен и вдълбочен, че не спира и не поглежда настрана. „Балкан! Балкан!“ – викат жетварките, изправени сред нивите със сърпове в ръце. Балкан се спира, вглежда се внимателно и напрегнато и като чу името си, присвива уши и в минутно умиление и доброта радостно завърта опашка. Но това е само за малко. Отново той навежда глава, пристъпва няколко крачки ту в една, ту в друга страна, силно и тежко души и след това в неравен и уморен галоп отминава по границата. Много пъти след това жетварките се изправят и го търсят с очи: все по-далеч и по-далеч е Балкан. Между желтите ниви, изпъстрени с яркочервените петна на мака, по бялата и изтегната като лента пътека, той се вижда като черно кълбо, което се премята и подскача.

Това се повтаряше всеки ден. Балкан изглеждаше търпелив и уморен. Но някога той изпаднаше в странна и тежка меланхолия. На ласките отвърщаше хладно или дори никак не отвърщаше, вървеше бавно и лениво, опашката му увисваше повече, но сега очите му горяха и в тях се четеше такава скръб, такава нямо и страшно страдание, че трогваше и смущаваше всеки, който го срещнеше. В такива дни той дори се отказваше и да яде или ако хапнеше неохотно и съвсем малко, като че правеше това повече от някаква покорна и кротка послушност. Напразно Къно го подканваше настойчиво и нежно:

– Яж, Балкан, яж, братко. Хапни си де!... Балкан, не си добре, братко! И ти не си добре...

Балкан лягаше и уморено отпущаше глава на предните си нозе, но веднага пак ставаше, тръгваше някъде и едва пристъпил няколко крачки, повръщаше се на друга посока. Той изглеждаше разсеян, мрачен и убит. Дори към Радушa, който всякога имаше върху си нещо войнишко, Балкан оставаше равнодушен и хладен. Бавно, с колебливи стъпки, като

се запираше, душеше дълго и се оглеждаше, той се скиташе насам – нататък. Той ходеше при кладенеца, от който войниците си вземаха вода, при всяка къща, гдето по някаква работа бяха ходили, при вятърната мелница, гдето понякога си мелеха брашно. Един или два пъти той дълго се запираше при един каменен зид, под гъсти овошки. Там през много вечери Георги беше приказвал с Цвята.

Надвечер, когато почти забравяха за него и бяха престанали да го следят, чуваха го да вие пресипнало и грозно. Балкан стоеше на върха на могилата, внн от село. На зачервеното небе, след залез слънце, виждаше се черният и като че необикновено голям силует на кучето, прилекнало на задните си нозе, с издигната към небето глава. Рядко можеше да има нещо по-зловещо и по-болезнено страшно от това вой. Селяните обикновено смятат виенето на кучетата за признак на скорошно побесняване, затова не търпят и гонят тия кучета. На Балкан те не искаха да пречат. Жените се прибираха от полето и сега, с приближаването на нощта, капнали от умора, те се чувствуваха безпомощни и изоставени. И далечният и зловещ вой на кучето изпълваше душите с болка и непонятен страх. Очите се просълзяваха. Мислеха все за тези, които бяха далеч по бойните полета.

V

До село достигнаха най-тревожни слухове. Нямаше вече никакво съмнение, че над цялата страна е надвиснало голямо и тъмно бедствие, по-страшно от всяка стихия, по-безмилостно и жестоко от глад и чума. Унииние и безнадеждност обзе всички. Жените работеха в полето покорно и безмълвно. Балкан все тъй преминаваше по границата. На него жените почнаха да гледат с някакво суеверно учудване. Това сякаш беше някакъв безплътен призрак, който в тъмна и голяма горест с една свръхестествена настойчивост блуждаеше от сутрин до вечер през широкото поле и все още чертаеше изчезналата вече граница.

Надвечер през един неделен ден всички от село бяха се събрали около кръчмата на Къня. Балкан беше между тях. Кучето изглеждаше да има един от най-силните си припадъци на скръб. То беше отпаднало, уморено, лениво и даже зло. Когато се стъмняваше вече, зададох се към кръчмата двама румънски войници, нощният патрул. Жените и мъжете не се разотиваха защото напоследък всичко, каквото можеше да достигне дотук, научаваха го от тия войници. Изведнъж, преди да може някой да усети и да попречи. Балкан се спусна върху двамата войници с такъва ярост, че те, макар отчаяно да махаха с пушките си, едва успяваха да се запазят. Спусна се Къню. Той хвана кучето, отдръпна го с големи усилия настрана, дадох пояс и го вързаха. Балкан още ръмжеше, очите му горяха като запалени въглени. Това беше незначителна случка, но сержантът беше бледен, разтреперан и сконфузен. Той се разсърди и ругаеше Къня. След малко Къню беше арестуван и отведен на поста. Здравно вързан, той заведе там и Балкан.

На другия ден Къню си дойде. Той едва вървеше, лицето му беше издраскано и с големи сини петна. Къню беше потъмнял, почти неузнаваем, в очите му гореше някакъв зловещ огън, той ядно свиваше устни и на всички запитвания не продума ни една дума. Тон гледаше земята, наметнат със синьото си палто, и плюеше настрана. Няколко дни по-късно при него дойде дядо Маринко.

– Днес Балкан пак го няма, а, Къню? – попята старецът.

Къню, загледан в земята, въздъхна:

– Хей, дядо Маринко, Балкан го няма вече! Балкан умря...

– Как, убиха ли го? Убиха го тия... Боже господи, боже господи!

– Не знам. Разказваше ми днес един от тях. Вие, каже, сте инат, че и

кучетата ви са като вас. Даваме му хляб – не яде, даваме му месо – пак не яде. Само гледа да скочи и да ни разкъса. Тъй си и умря – вързано до хляба и до месото...

Никой не знаеше как беше всъщност работата – умрял ли беше самоволно Балкан от глад, или беше убит. Но легендата за самоволната му смърт се разнесе и повярва. Един Къню можеше да каже нещо повече за това, но той мълчеше, навъсен и мрачен, като облак. Балкан не доде повече в село, не преминаваше и по границата.

Една сутрин на селския мегдан, огрян от първите лъчи на слънцето, видяха окървавени и безжизнени труповете на двама румънски войници, които през нощта бяха патрулирали из село. Тогава, преди да се научат другите войници от поста, обезумели от ужас и страх, всички от Люляково се разбягаха през полето по околните села. Никой не видя Къня кръчмарина.

Люляково остана празно, безмълвно и глухо. Но полето с непожегатите ниви беше пак хубаво, както всякога. Около селото, като голям и правилен кръг, блещеше ярката и свежа зеленина на пасбището. През него, изтегнати и прави, белееха се много пътища. Зад пасбището започваха правилните квадрати на нивите – разляно злато, изпъстрено с ален мак и синя метличина. И всичко това – белите пътища, които излизаха от село, като лъчи из един център, и желтите ивици на нивите, – всичко това под необятния купол на небето, приличаше на грамаден веер, разгърнат около селото. А самото Люляково, с малкото си къщи, наредени в счупена надве линия, отдалеч като че беше някаква отсечена мъртвешка ръка, която държеше тоя голям я скъпоценен веер.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Иван Иванов или Елина Мирчева

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том първи, „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7959>]